

Autor: Keith Preston

Od počátků průmyslové revoluce na přelomu 18. a 19. století až do období Velké krize předcházející 2. světové válce vyvěral nejtrvalejší vnitřní konflikt sužující všechny západní národy z tzv. „sociální otázky“. Postup industrializace a vytlačování venkovských rolníků z jejich půdy v průběhu procesu ohrazování [1] vytvořilo v organismu industriálních národů obří třídu proletariátu trvale zchudlých dělníků, stejně jako žalostné podmínky se vznikem a nárůstem této třídy spojené.

Hilaire Belloc

V průběhu 19. století se objevila řada pokusů o nápravu postavení pracující třídy a dělnické, socialistické, komunistické a anarchistické hnutí se vyvinula v mocné hráče na dobové politické šachovnici. Do takových politických a socioekonomických podmínek se v roce 1870 Hilaire Belloc narodil ve Francii anglické matce – v jejíž vlasti i vyrůstal – a francouzskému otci. Během 82 let svého života projevil nadání v mnoha oblastech – byl velmi plodným autorem (jednou kdosi prohlásil, že sám stihl napsat „celou knihovnu“), básníkem, diskutérem i zdatným historikem. Miloval závodní jachty a napsal řadu děl o cestování. Jistý čas se vrhl na politickou dráhu a získal dokonce poslanecký mandát v anglickém parlamentu. Tato zkušenost ho utvrdila v přesvědčení, že liberálně demokratický stát, prezentující se coby legitimní zřízení vyrůstající z lidové podpory a reprezentace, poskytuje pouhou zástěrku vládě plutokratické třídy. Především se však Belloc řadil k obráncům katolické ortodoxie a sepsal řadu obhajob vlastní tradice víry, a postavil se proti sekularismu některých svých intelektuálních současníků – např. G. B. Shawa nebo H. G. Wellse. 2]

I když se stavěl proti sekulárním východiskům fabiánské společnosti a radikálnějších marxistů, stejně jako oni usiloval o nápravu problémů dělnictva a sociálních bolestí průmyslového věku. Právě to motivovalo Belloca, a jeho přítele a druha v literární tvorbě i ve víře, Gilberta Keitha Chestertonak vytvoření jedinečného, nikdy příliš velkého, avšak intelektuálně originálního hnutí známého jako „distributismus“. Jeho filozofické obrysy byly načrtnuty ve dvou knihách: Chestertonova *Co je špatného na světě* vyšla v roce 1910. Chesterton tvrdil, že paternalistická opatření navrhovaná tehdejšími progresivními liberály a sociálnědemokratickými reformátory vůbec nezabraňují pokračující vládě plutokracie. Fabiánskou společností navrhované postupné reformy v sociální oblasti by naopak mohly pomoci vládnoucí třídě zpacifikovat a ještě pevněji spoutat dělníky. Belloc tuto myšlenku dále rozvinul ve své knize z roku 1912 *Otrocký stát*. V zásadě v ní přijal kritiku kapitalismu ze strany socialistů a marxistů, ale nepřijal tezi, prezentující socialismus coby osvobození dělnické třídy. Podle Belloca by naopak sociální stát redukoval dělníky i masy obecně do stavu závislosti na státu, i nadále kontrolovaném kapitalistickou plutokracií.

Jako oddaní katolíci Belloc i Chesterton sklouzávali k romantizaci a idealizaci středověkého společenského systému s katolickou církví coby jeho úhelným kamenem. Cecharní a rolnické

tradice se pro Belloca s Chestertonem – a tedy i pro distributistické hnutí – staly teoretickým východiskem společenské reformy. Cílem distributistů nebylo po marxisticku znárodnit výrobní prostředky nebo dramaticky navýšit míru státních intervencí do ekonomiky a společnosti ve jménu sociálního státu. Místo toho usilovali o opačný postup – co možná největším rozdělením výrobních prostředků chtěli v zásadě vytvořit z každého člověka malokapitalistu. Chesterton pokračoval v rozvíjení zásad distributismu ve svých novinách *G. K.'s Weekly* a v roce 1926 vznikla i Distributistická liga. Většinu členů tvořili buď bývalí socialističtí konvertité ke katolicismu, nebo zbožní katolíci se zájmem o sociální otázky. Liga se příliš nerozrůstala a počet jejích aktivních členů nikdy nepřekročil dva tisíce. Distributismus se spíše než aktivistické či politické etabloval coby intelektuální hnutí.

Zajímavější než jeho vliv a dopad jsou na distributismu jeho myšlenky. Přestože tento směr nesmlouvavě kritizoval kapitalismus, pevně odmítal takřka všechny snahy o nápravu nedostatků kapitalismu prostřednictvím byrokracie a etatismu – a z těchto důvodů se stavěl nejen proti sociálně demokratickým politickým stranám, ale také odborovým organizacím. Belloc, Chesterton i ostatní distributisté sdíleli s klasickými liberály touhu po zachování soukromého vlastnictví a svobodu jednotlivce proti státu, na druhé straně však byli znepokojeni podmínkami dělnictva a s tím spojenou sociální nespravedlností. V jejich očích měl kapitalismus za následek umenšení svobody nejen kvůli závislosti obživy pracujících mas na kapitalistech, ale také proto, že kapitalismus postrádal stabilitu a neustále k nápravě jím vyvolaných deformací společenských podmínek vyžadoval státní zásahy. Mimo to sami kapitalisté a plutokrati upřednostňovali státní regulaci, vedoucí k tvorbě monopolistických výsad – v rozporu s údajným *laissez faire* ideálem kapitalismu totiž jeho skutečné fungování a rozvoj postupovaly ruku v ruce s nárůstem státu.

Distributistická kritika kapitalismu se neomezovala pouze na ekonomickou sféru. Jak kapitalismus, tak jeho navrhované socialistické alternativy totiž podle nich stejnou měrou zanedbávaly duchovní prospěch lidstva a redukovaly sociální otázky na jejich materiální rozměr. Pro kapitalisty se nejvyššími hodnotami staly chamtivost a hmotný prospěch, pro socialisty pak představovalo jedinou hodnotu uspokojování materiálních potřeb dělnické třídy. Ani jeden směr se uspokojivě nevypořádal s odlidšťující povahou kapitalistického proletariátu ani etatistických alternativ, proponovaných socialisty. Distributisté byli znepokojeni dopady kapitalismu na rodinný, kulturní a veřejný život. Tím, že drželi dělníky dlouhé hodiny v továrnách, kapitalisté v podstatě upírali rodinám otce a manžele. Distributisté si také všímali, že se plutokraté přinejmenším částečně zasazují o emancipaci žen a podporují jejich hnutí – jen aby mohli těžit z převisu pracovní síly, posílené o ženy. Spolu s mnoha tehdejšími tradicionalisty také distributisté sdíleli obavy o osud vysoké kultury v industrializované a komercializované společnosti, stejně jako se stavěli proti úpadku malých obchodníků a nezávislých řemeslníků následkem vzestupu a rozvoje řetězců a obchodních domů.

I přes kritiku dehumanizujících projevů industrializace a mechanizace netoužili distributisté po návratu k předindustriálnímu stavu společnosti jako např. luddité. Doufali totiž, že široké rozprostření vlastnictví výrobních prostředků pomůže pracujícím vrstvám dosáhnout autonomie a nezávislosti prostřednictvím výrobních společenství, fungujících jako kooperace drobných výrobců nebo obnovou a podporou drobného podnikání a rodinných farem.

Ekonomické představy distributismu se velmi podobaly idejím klasického anarchismu – a obě hnutí také upřednostňovala podobné formy obchodních společností: dělnická družstva, vzájemné banky a nezávislá rolnická společenství. Americká sociální reformátorka a oddaná katolička Dorothy Day se ve svém Katolickém dělnickém hnutí pokusila o syntézu obou směrů, obecně se však katoličtí tradicionalisté a středověkem okouzlení romantici – tvořící většinu příznivců distributistického hnutí – nedokázali smířit s anarchistickým antiklerikalismem a osvícenským racionalismem. Šlo však spíše o odlišnosti filozofické, kulturní a náboženské, než ekonomické. 3]

Belloc přišel i se zajímavou teorií rozvoje kapitalismu v Anglii, potažmo i dalších oblastech, prodělavších průmyslovou revoluci. Kapitalismus se dle něj vyvinul v raných stádiích do své podoby z velké části následkem zrušení klášterů Jindřichem VIII. v průběhu 16. století. Kláštery fungovaly jako centra anglického kulturního, výchovně-vzdělávacího a dobročinného života, a jejich potlačení udělalo do přediva společnosti díru, následky jejíž existence se naplno projevily v počátcích průmyslové revoluce. Zmizení klášterů v první řadě odstranilo sociální síť a donutilo stát ujmout se i dobročinných povinností. První projev představovaly zákony pro chudé (Poor Laws) a plně se pak tato tendence rozvinula v éře sociálního státu. Podobně pal úpadek moci a vlivu církve – přirozený následek zrušení klášterů – oslabil schopnost církve zafungovat jako protiváha rostoucí moci průmyslníků. A konečně likvidace mnišského života vytvořila duchovní vakuum, které později vyplnily materialistické hodnoty rozvíjející se komerční společnosti. 4]

George Orwell v roce 1946 poznamenal, že Bellocův *Otrocký stát* se ukázal být ve svých o 34 let dříve vyslovených predikcích a analýze pravděpodobných následků státního socialismu vpravdě prorockým. 5] Za dědictví státního socialismu totiž můžeme označit jak tvrdé totalitní režimy, spojované s komunismem, fašismem a nacismem, tak i měkkou totalitu západních sociálních států. Podobně pravdivou se prokázala být jeho předpověď jediného efektu socialismu – tedy upevnění vlády plutokratů pacifikací populace její proměnou na svěřence státu-chlebdárce. A přestože od Bellocových časů životní standardy v západních zemích zcela nepochybně vzrostly, všechny moderní státy čelí vážným fiskálním problémům – z větší části právě následkem rozbujení své opatrovatelské role. Rozvoj globalizované ekonomiky s sebou přinesl proletarizaci do dříve předindustriálních společností 6] na globální periferii i reproletarizaci v zemích s dlouhou tradicí industrializace, především Spojených státech. Moc obřích nadnárodních kapitalistických korporací a finančních institucí v současnosti převyšuje i moc národních států samotných. Zdá se tak, že si otázky, na něž hledali Belloc a jeho distributističtí kolegové odpovědi, musíme dnes klást stejně důkladně jako předchozí generace.

Poznámky:

1] Ohrazování půdy (Enclosure movement). V podmínkách anglického feudálního systému byla většina venkovských oblastí tvořena volně přístupnými poli a lesy s rozsáhlými oblastmi, kde mohli pracovníci pěstovat své vlastní plodiny a pást hospodářská zvířata. Se vzestupem domácí výroby, soukromého využití a zemědělské i průmyslové výroby pro trh namísto pro potřeby panstva bylo stále více volně přístupných polí (commons) uzavíráno ploty za účelem

výhradního využití jejich vlastníkem, obvykle pozemkovou šlechtou. Zároveň došlo ke spojení menších pozemků v rozsáhlejší celky. Toto hnutí vyžadovalo celou řadu zákonů parlamentu a táhlo se celé 18. a většinu 19. století. Vyústilo ve zvýšení zemědělské produkce a vytvoření venkovského proletariátu, který byl zdrojem pracovní síly pro rozvíjející se britský průmysl v období.

2] Jahn, Karl (2000). *Distributism*.

3] Dorothy Day. *Articles on Distributism-2*. The Catholic Worker, červenec-srpen 1948, 1, 2, 6.

4] Bradshaw, Brendan (1974). *The Dissolution of the Religious Orders in Ireland under Henry VIII*. London: Cambridge University Press.

5] George Orwell. *Second Thoughts on James Burnham* in Polemic č.3 květen 1946.

6] Daniel Bell ve své knize *Příchod postindustriální společnosti* (Coming of Postindustrial Society 1973) charakterizuje předindustriální společnost takto: „Ekonomika této společnosti je založena na získávání věcí od přírody. V boji proti přírodě se uplatňuje čistá síla svalů, ať už lidských nebo zvířecích. Znalosti se získávaly a předávaly tradičně, praktickým učením např. řemesla. Novinky se prosazovaly obtížně, práce byla založena na rutině. Jednotkou sociálního života byla domácnost, tj. většinou rozšířená rodina. Přebytek pracovních sil pohlcovalo především zemědělství a bohatší domácnosti, kde se uplatnily jako sluhové. Předindustriální společnost je tedy zemědělská společnost strukturovaná tradičním způsobem rutiny a autority.“

Původně vyšlo jako součást antologie *Belloc: Thoughts & Perspectives, Volume Twelve* (editor Troy Southgate), vydané **Black Front Press**.

Článek Keitha Prestona *Hilaire Belloc: The Servile State and the Political Economy of Distributism* vyšel na stránkách *Alternative Right*.